

กษัตริย์อัครมหาราช: โลกทัศน์การอยู่ร่วมกันในพหุสังคม

บทคัดย่อ

อับดุลเราะฮมาน มูเก็ม¹

บทความวิจัยชิ้นนี้ศึกษาอัตชีวประวัติของท่านกษัตริย์อัครมหาราช (1542-1605) ซึ่งเป็นกษัตริย์ของอาณาจักรโมกุลที่ปกครองสังคมพหุความเชื่อ วัฒนธรรม และหลักคำสอนศาสนา โดยมีเป้าหมายดังนี้ (1) ทำความเข้าใจชีวิตและวิถีการปฏิบัติของท่านอัคร (2) ทำความเข้าใจมุมมองและโลกทัศน์ในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางพหุสังคมของท่านอัคร การศึกษาครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ นักวิชาการชาวไทยและชาวอินเดียที่มีความเชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม และแนวคิดพหุวัฒนธรรม จำนวน 11 ท่าน ด้วยการเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยได้จำแนกและจัดระบบข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์สรุปอุปนัยเพื่อหาบทสรุปร่วมกัน โดยเปรียบเทียบเหตุการณ์กับเหตุการณ์อื่นเพื่อหาความเหมือนและความต่างที่เกิดขึ้น แล้วนำมาวิเคราะห์ให้เห็นด้วยการพรรณนาและอธิบาย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชีวิตและการปฏิบัติของท่านอัครได้นำเสนอแนวคิดการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย 2) โลกทัศน์ในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางพหุสังคมของท่านอัครนั้นมุ่งเน้นการสร้างสันติภาพที่ส่งเสริมวัฒนธรรมสันติภาพ เช่น การก่อตั้ง “อิมาดะฮ์ กานา” เพื่อเป็นแหล่งชุมนุมปวงปราชญ์หลากหลายความเชื่อ และการขับเคลื่อนนโยบาย “ดิน อีลาฮี” เพื่อหลอมรวมทุกคนให้เป็นหนึ่งเดียว แม้จะมีการวิพากษ์และมุมมองที่แตกต่างจากปวงปราชญ์ทั้งหมดเหล่านี้ถือเป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในพหุสังคม

ผู้วิจัยมีข้อข้อเสนอแนะว่า ผู้ปกครอง นักบริหาร ผู้กำหนดนโยบาย รวมทั้งสถาบันการศึกษา ครูบาอาจารย์สามารถนำมุมมองและโลกทัศน์การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายของท่านอัครไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมเพื่อหนุนเสริมสันติภาพในสังคม

คำสำคัญ: ท่านอัครมหาราช โลกทัศน์ การอยู่ร่วมกัน พหุสังคม

Received: 20 October 2022 Revised: 19 December 2022 Accepted: 22 December 2022

¹ อาจารย์นักวิจัย (AR-5) ประจำหน่วยปฏิบัติการวิจัยเอเชียใต้ศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารประชาธิปไตย-ราไพพรรณี ชั้น 7 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330.
อีเมลผู้เขียน: Abdunrohman.M@chula.ac.th

Akbar The Great: The Co-Existence Perspective in a Plural Society

Abstract

Abdunrohman Mukem²

This article examines the administration of the different religions, civilizations, and philosophies within the Mughal Empire during the reign of King Akbar the Great (1542–1605). The study's goals are to i) understand King Akbar's life and actions and (ii) understand Akbar's views on cohabitation in plural societies. The 11 key informants included Thai and Indian scholars with expertise in history, politics, government, society, culture, and multiple society perspectives. Data collection is done through participant observation, in-depth interviews, and documentary research including field notes. The researcher provides a typology and taxonomy of the data in order to carry out an analytical induction and componential analysis. The study also offers an analysis and description of the case.

The findings show that King Akbar's life and ways of life promoted ideas for coexistence in plural societies. With the formation of the "Ibadat Khana" platform for multifaitth thinkers and the announcement of the "Deen Ilahi" of assimilation for all people to become one, Akbar's coexisting attitude and viewpoint in multiple societies foster the peace culture. This approach was supported by academics, but it was related to promoting a culture of peace, which is the basis for cohabitation in plural communities. In order to maintain societal peace, the governor, manager, policy maker, educational institution, and lecturer can make use of Akbar's perspective of coexistence in plural societies based on the social environment.

Keywords: Akbar The Great, Perspective, Co-Existence, Plural Society.

Received: 20 October 2022 Revised: 19 December 2022 Accepted: 22 December 2022

² Academic Researcher (AR-5), Research Unit for South Asian Studies, Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University, 7th Floor, Prajadhipok-Rambhai Barni Building, Phyathai Road, Bangkok 10330.
Author Email: Abdunrohman.M@chula.ac.th

บทนำ

อินเดียเป็นสังคมเก่าแก่ที่เชื่อมร้อยพหุความเชื่อ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมของผู้คนให้ดำรงอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีและปรองดอง โดยแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดในยุคสมัยต่าง ๆ ทั้งผู้ครองนครและปวงปราชญ์ต่างแสดงให้เห็นผ่านแนวคิด หลักคำสอน และแนวทางปฏิบัติ หนึ่งในนั้นคือ ท่านกษัตริย์อัครบริหารราช หลังจากรนี้จะเรียกว่า “ท่านอัคร” ผู้ครองนครที่ได้รับการยอมรับในฐานะ “ผู้ประนีประนอม” เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสอดคล้องกับสโลแกนสำคัญคือ “เอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย” ของอินเดีย ซึ่งหลอมรวมความนึกคิด ภาษา ศิลปะ ประเพณี พิธี ศาสนา จารีต และอื่น ๆ ไม่ต่างจากผืนผ้าที่ประกอบด้วยด้ายหลากเส้น หลายเนื้อ หลากสี และหลายคุณภาพได้ถักทอขึ้นเป็น “สังคมอินเดีย” (กรุณา กุศลาสัยและเรื่องอุไร กุศลาสัย, 2543: 162) ความหลากหลายข้างต้น มิได้หมายความว่า สังคมอินเดียปราศจากความขัดแย้งระหว่างความเชื่อ แต่ความขัดแย้งเหล่านั้นเกิดจากผลประโยชน์ทางเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผู้ที่ให้ข้อมูลที่ได้สรุปว่า ปัญหาการแตกแยกในอินเดียไม่ได้เกิดจากระบบสังคม แต่เกิดจากวิถีแห่งการเมืองที่พยายามหาผลประโยชน์จากความขัดแย้งดังกล่าว” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 1, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2563)

ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพิ่งปรากฏอย่างหนักหน่วงในช่วง 200 กว่าปีมานี้เอง กล่าวคือจักรวรรดิอังกฤษใช้นโยบาย “Divide and Rile” หรือ “แบ่งแยกและปกครอง” เพื่อควบคุมคนได้ง่ายขึ้น จนกระทั่งมรดกความขัดแย้งนี้สะสมและปะทุขึ้นอีกครั้งในปี 1947 ขณะเอกราชอินเดีย และในเวลาต่อมา จนพันธมิตรการผู้คนให้จมปลักกับความขัดแย้งมากระทั่งปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ การเมืองจึงมีส่วนผลักดันให้เกิดความเกลียดชัง เพราะการเมืองคือส่วนแบ่งของผลประโยชน์ ปัญหาความขัดแย้งในอินเดียนั้นจึงไม่ใช่เรื่องของศาสนาและความแตกแยกของผู้คน แต่เป็นเรื่องของกองทัพและผลประโยชน์ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 2, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2563) เราจึงเห็นว่า การทำสงครามส่วนใหญ่เป็นสงครามทางการเมืองมากกว่าศาสนาหรือความเชื่อ เพราะอินเดียมีพื้นฐานความเป็นพหุสังคมตั้งแต่เดิมอยู่แล้ว พวกเขาเกิดมาด้วยความต่างและความหลากหลาย” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 3, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2564)

อย่างไรก็ตาม สังคมอินเดียยังมีกลิ่นอายความรัก ความสามัคคี การอยู่ด้วยกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยเห็นได้จากแนวทางการขับเคลื่อนสังคมพหุความเชื่อของท่านอัครที่พยายามสร้างความรู้และความเข้าใจระหว่างศาสนิกผู้อยู่ภายใต้การปกครอง จนกระทั่งสังคมอินเดียดำเนินไปตามท่วงทำนองแห่งการประนีประนอมเน้นย้ำถึงภารกิจแห่งความรักและการอยู่ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่เสนอว่า “อินเดียเป็นประเทศที่มีนักปรัชญา นักคิด นักเคลื่อนไหวเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมความเชื่อที่หลากหลาย แต่สามารถร่วมมือกันและขับเคลื่อนประเด็นสำคัญของสังคมจนบรรลุผลสำเร็จ” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 4, สัมภาษณ์, ศุกร์ที่ 11 กันยายน 2563) แม้หลังจากแบ่งแยกระหว่างอินเดียและปากีสถานแล้ว เรายังเห็นมรดกความรักระหว่างความเชื่อเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี หนึ่งในตัวอย่างที่ชัดเจนนั้นก็คือ “วิกอร์” (Vigar) ชายอายุครบ 13 ปีและย้ายมาอยู่ปากีสถานในช่วงเอกราช โดยทิ้งสายตระกูล รวมทั้งเครือญาติที่วาง

รกรากในเมืองเมอรุต (Meerut) ประเทศอินเดียมากกว่า 350 ปี ซึ่งวิกอร์เล่าว่า “ทุกวันนี้ ครอบครัวของเรามีรายได้ครึ่งหนึ่งจากสวนมะม่วงในเมืองเมอรุต โดยผู้ที่คอยดูแลสวนนั้นคือเพื่อนบ้านชาวฮินดูและซิกข์” (Zakaria, 2015: 35) จะเห็นได้ว่า “การสละบ้นแผ่นดินในวันเอกราชก็ไม่สามารถสละบ้นสายสัมพันธ์ของพวกเขาได้” ผู้ให้ข้อมูลจึงมองว่าการอยู่ร่วมกันด้วยความรักและการอดทนอดกลั้นนั้นถือเป็นลักษณะเด่นของสังคมอินเดีย (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 5, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2563)

งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการชี้ชวนผู้อ่านให้เห็นถึงเนื้อแท้ของสังคมอินเดียและการดำรงอยู่ของผู้คนตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะในสมัยการปกครองของกษัตริย์อัคร ที่พยายามสะท้อนภาพของผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย ซึ่งถือเป็นมรดกทางความคิดที่สำคัญของสังคมเพื่อสร้างความรักและความสามัคคี ด้วยความจำเป็นเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงพยายามศึกษาและทำความเข้าใจโลกทัศน์การอยู่ร่วมกันดังกล่าวให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาจำนวนมากพูดถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคีในสังคมอินเดีย ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแค่เพียงบางส่วน หนึ่งในนั้นคือ อาบิด ฮุเซ็น (S. Abid Husain) เรื่อง “The National Culture of India” ที่ได้นำเสนอว่าชาติอินเดียและวัฒนธรรมแห่งชาตินั้นให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมความเป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลาย อินเดียมีมรดกแห่งความหลากหลาย ซึ่งไม่สามารถแบ่งแยกออกไปจากสังคมอินเดียได้ (Husain, 1978: xiv) ข้อความข้างต้นสอดคล้องกับงานเขียนของจินทรา มุซัฟฟาร์ (Chandra Muzaffar) เรื่อง “Politics, Religious Resurgence and Conflict in Asia” ที่ได้นำเสนอว่า ความขัดแย้งของผู้คนในสังคมนั้นมิได้ขัดแย้งโดยพื้นฐานของศาสนาหรือหลักคำสอน แต่ขัดแย้งเพราะใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ อีกทั้ง ความขัดแย้งในนามศาสนานั้นเกิดขึ้นน้อยมากในอดีต โดยเฉพาะในสมัยการปกครองของท่านอัครและในยุคสมัยก่อนการเข้ามาของอาณานิคม สังคมในเอเชียได้มีความสงบสุขมากและไม่มีความขัดแย้งทางด้านศาสนาอย่างเช่นปัจจุบัน” (Muzaffar, 2001: 249-251)

อย่างไรก็ตาม หนึ่งในแนวคิดสำคัญที่คอยขับเคลื่อนหล่อหลอมความหลากหลายของสังคมในปัจจุบันคือ “วัฒนธรรมสันติภาพ” (A Culture of Peace) ซึ่งถูกใช้เป็นครั้งแรกโดย UNESCO เมื่อปี 1989 เพื่อส่งเสริมสันติภาพในสังคม ต่อมาได้มีการประชุมและการจัดสัมมนา รวมทั้งข้อตกลงสันติภาพสำคัญ ๆ ระดับโลกตั้งแต่ปี 1995-2000 ซึ่งมีมากกว่า 34 ครั้ง (Federico Mayor, 2011: 10-11) ทางสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ได้ออก “ปฏิญญาว่าด้วยวัฒนธรรมสันติภาพ” (Declaration on a Culture of Peace) ในวันที่ 13 กันยายน 1999 โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างวัฒนธรรมสันติภาพเกี่ยวกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ในเดือนพฤศจิกายน 2009 ทางสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ใช้ “Resolution” สนับสนุนการสานเสวนาระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือเพื่อสันติภาพ โดยนิยาม “วัฒนธรรมแห่งสันติภาพ” ตาม Resolution A/RES/52/13 Culture of Peace and A/RES/53/243,

“Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace” ซึ่งระบุว่า “วัฒนธรรมสันติภาพคือ การสร้างค่านิยม มุมมอง พฤติกรรมและแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อปฏิเสธความรุนแรงและความขัดแย้งด้วย การเข้าไปสู่รากเหง้าของสาเหตุเพื่อแก้ปัญหาผ่านการสานเสวนาและสร้างความร่วมมือในรูปแบบของ ปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กร และรัฐ”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชีวิตและวิถีการปฏิบัติของท่านอักบาร
2. เพื่อศึกษามุมมองและโลกทัศน์ในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางพหุสังคมของท่านอักบาร

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้ “การวิจัยเชิงคุณภาพ” ด้วยการเก็บข้อมูลทางวิชาการหลากหลายรูปแบบทั้งในและต่างประเทศ ตั้งแต่กรกฎาคม 2563-เมษายน 2564 ผู้วิจัยขออนุมัติ “จริยธรรมการวิจัยในคน” เมื่อได้รับการอนุมัติเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเริ่มศึกษาโดยมีเครื่องมือในการวิจัยคือ 1) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) เป็นการเก็บ “ข้อมูลทุติยภูมิ” (secondary data) ซึ่งได้จากหนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย วารสาร บันทึกรายบุคคล รวมถึงข้อมูลต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้อง 2) ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลที่ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (in-depth interviews) ทั้งนักวิชาการชาวไทยและชาวอินเดียจำนวน 11 ท่านที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับอินเดีย ทั้งด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม และแนวคิดพหุวัฒนธรรม

ผู้วิจัยเริ่มติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญและสัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีแบบบันทึกภาคสนาม (field notes) ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งชาวไทยและชาวอินเดียจาก 5 พื้นที่คือ กรุงเทพฯ นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และยะลา รวม 11 ท่าน เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมอินเดียในยุคสมัยของท่านอักบาร รวมทั้งมุมมอง โลกทัศน์การอยู่ร่วมกันในพหุสังคมด้วยถ้อยคำที่ยอเยียดระหว่างผู้คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญเหล่านี้เคยอาศัยอยู่ในอินเดีย หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทป แล้วแปลเป็นภาษาไทย โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องด้วยการเทียบสำนวนและความเที่ยงตรงของข้อมูล ต่อมาผู้วิจัยได้นำข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดวัฒนธรรมสันติภาพ 4 ประเด็นสำคัญคือ (1) ส่งเสริมวัฒนธรรมสันติภาพผ่านการศึกษา (2) ส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบ (3) สร้างความเข้าใจ การอดทนอดกลั้น และความสามัคคี (4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ข้อมูล และองค์ความรู้ ต่อมาผู้วิจัยนำมาจำแนกและจัดระบบข้อมูล (typology and taxonomy) ออกเป็นหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์สรุปอุปนัย (analytic induction) เพื่อหาบทสรุป แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาและอธิบาย ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับกษัตริย์มหาราชและแนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้นเป็นแค่เพียงบางส่วนของงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ จึงนำมาวิเคราะห์และนำเสนอเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ใช้ชีวิตในพหุสังคม

ผลการศึกษา

1. ชีวิตและวิถีการปฏิบัติของท่านอัคร

จากการศึกษาพบว่า ท่านอัครกำเนิดในคืนพระจันทร์เต็มดวงตรงกับวันที่ 14 เดือนชะบาน ฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 949 หรือวันที่ 23 พฤศจิกายน 1542 บางสายรายงานบอกว่า ท่านอัครกำเนิดวันที่ 15 ตุลาคม 1542 ณ เมืองอามร์กอต (Amarkot) หรือสินธ์ ปัจจุบันคือปากีสถาน บิดาชื่อ ท่านฮูมาเยน (Humayun Padshah: 1508-1556) หรือ Emmaupaxda มุสลิมเชื้อสายซุนนีย์ ส่วนมารดาชื่อ ท่านหญิงฮามิดะฮ์ บานู บีกัม (Hamida Banu Begum: 1527-1604) สตรีเชื้อสายชาวอิหร่าน ทั้งสองแต่งงานกันเมื่อเดือนกันยายน 1541 ท่านฮูมาเยนพระราชทานนามลูกน้อยว่า “บัดรุদ্ดีน” (Badru-al-Deen) ซึ่งหมายถึง “ศาสนาแห่งพระจันทร์เต็มดวง” และมีชื่อท้ายคือ “อัคร” หมายถึง “ยิ่งใหญ่ที่สุด” แต่คุณตาของท่านตั้งชื่อว่า “อาลี อัคร” (Ali Akbar)

อย่างไรก็ตาม ท่านอัครยังมีอีกชื่อคือ “ญาลาลุดดีน มุฮัมมัด อัคร” (Jalal al-Din Muhammad Akbar) ซึ่งถูกตั้งหลัง “พิธีเข้าสู่นิต” หรือ “การขลิบปลายอวัยวะเพศชาย” ในเดือนมีนาคมปี 1546 ขณะอายุเกือบ 4 ขวบ (Srivastava, 1965: 3) นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จึงนิยมเรียกชื่อท่านว่า “อาบู อัล-ฟัต ญาลาล อุดดีน มุฮัมมัด อัคร” (Abu Al-Fat Jalal al-Din Muhammad Akbar) หรือ “Mahumet Zelabdin Echebar” มากกว่า “บัดรุদ্ดีน มุฮัมมัด อัคร” นั่นเอง (Smith, 1917: 15-19) ท่านฮูมาเยนจัดงานเลี้ยงฉลองการกำเนิดของท่านอัครขณะเดินทาง ด้วยการเทน้ำหอมลงในภาชนะแล้วตรัสว่า “นี่คือทั้งหมดที่ข้าพเจ้าพอจะจัดเตรียมได้ในวันเกิดของลูกชาย ข้าพเจ้าเชื่อว่า วันหนึ่งเขาจะเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกไม่ต่างจากกลิ่นน้ำหอมที่ฟุ้งกระจายอยู่ในกระโจมแห่งนี้” (Srivastava, 1965: 2)

ท่านอัครมีเชื้อสายมาจากท่านอามิร ติมูร์ (Amir Timur: 1336-1405) ท่านบาบุร (Babur Shah: 1483-1530) และท่านฮูมาเยน (Smith, 1917: 9-12) นักวิชาการบางส่วนกล่าวว่า ท่านอัครสืบเชื้อสายจากสตรีตระกูลเจงกิส ข่าน (Chingis Khan) ซึ่งเป็นชาวมองโกลเลือดเนื้อเชื้อไขของ “Chagatai” หรือ “Jagatai” บุตรชายคนที่ 2 ของเจงกิส ข่าน ในขณะที่นักวิชาการชาวยุโรปมองว่า อัครนั้นมีเชื้อสายเติร์กมากกว่ามองโกล ส่วนมารดาของอัครนั้นเป็นชาวเปอร์เซีย กล่าวได้ว่า อัครนั้นมีเชื้อสายมาจาก 3 ส่วนคือ เติร์ก มองโกล และเปอร์เซียนั่นเอง อย่างไรก็ตาม การเติบโตของอัครในสังคมอินเดีย ทำให้ตนเองนั้นได้รับกลิ่นอายวัฒนธรรมฮินดูและได้รับแรงบันดาลใจจาก “ธรรมะ” (Dharma) ซึ่งเป็นหลักธรรมฮินดูในการปกครองผสมกับความเป็นเปอร์เซีย (Smith, 1917: 9-10)

ท่านอัครถูกเลี้ยงดูโดยแม่นมมากกว่า 10 คน ท่านได้รับการดูแลโดยมารดาของท่านแค่เพียง 1 ปีเท่านั้น หลังจากนั้นเดินทางไปยังเมืองกันดาฮาร์ ส่วนอัสการี (Askari) ก็ได้带您อัครไปให้ภรรยาของตนดูแล ท่านอัครได้เจอมารดาอีกครั้งเมื่ออายุ 3 ขวบ (Srivastava, 1965: 3) แม่นมที่มีอิทธิพลต่ออัครมากที่สุดคือ “จิจิ อนากา” (Jiji Anaga) เนื่องจากดูแลท่านอัครตั้งแต่เบาะาะ สามีนางคือ “ซัมซุดดีน มุฮัมมัด” (Shamsu al-Deen Muhammad) นายทหารผู้คอยปรนนิบัติและเคียงบ่าเคียงไหล่ท่านฮูมาเยนในสมรภูมิตั้งแต่ปี 1540 จนต่อมาซัมซุดดีน มุฮัมมัดถูกแต่งตั้งเป็น “พ่อเลี้ยงของอัคร” (Atgah) แต่ในปี 1562 ท่านกลับถูกสังหารโดย

“อัดฮัม ข่าน” (Adham Khan) พี่เลี้ยงของท่านอัคร โดยเป็นลูกของแม่นมท่านอัครอีกคนคือ “มาฮัม อนากา” (Maham Anaga) หัวหน้าแม่นมที่คอยดูแลท่านอัคร อย่างไรก็ตาม ท่านอัครได้รับการดูแลอย่างดีจากบรรดาพี่เลี้ยงของตน หนึ่งในนั้นคือ บัยราม ข่าน (Bairam Khan) (Smith, 1917: 20)

ในวัย 5 ขวบ ท่านอัครเริ่มเรียนหนังสือกับครูพิเศษประจำพระองค์ ซึ่งครูได้สอนให้ท่านรู้จักธรรมเนียมชาติรอบข้างมากกว่าเขียนอ่านในตำรา ท่านอัครเริ่มทำความรู้จักสัตว์ เรียนรู้ทักษะการบินของนกพิราบ ทำความเข้าใจธรรมชาติของอุฐู ม้า สุนัข รวมทั้งเรียนรู้ทักษะต่าง ๆ เช่น การขี่ม้า การต่อสู้ การใช้อาวุธ และอื่น ๆ ท่านอัครเริ่มเรียนรู้การอ่านด้วยการฟังทั้งคำพูดและบทกวีจากปวงปราชญ์ซูฟี เช่น ท่านฮาฟิซ และท่านญาลุดดิน รุมิ (Smith, 1917: 22) ในปี 1551 ท่านอัครถูกแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองเมืองฆอซนิ (Ghazni) จนถึงปี 1554 หลังฮินดาล (Hindal) ผู้นำคนเก่าเสียชีวิต หลังจากนั้น ท่านฮุมายุนได้แต่งตั้งทีมผู้ช่วยบริหารราชการแผ่นดินให้กับท่านอัคร ซึ่งนำโดย “มุมิน ข่าน” (Mumin Khan) และ “บัยราม ข่าน” (Bairam Khan) นายทหารชาวเติร์ก (Srivastava, 1965: 3)

หลังจากท่านฮุมายุนสวรรคตในวันที่ 27 มกราคม 1556 ท่านอัครทรงเสด็จขึ้นครองราชย์แทน (1556-1605) ขณะอายุ 14 พรรษา ซึ่งตรงกับวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 1556 ณ เมือง Kalanaur โดย 3 วันก่อนหน้านั้น ท่านได้ประกาศตนขึ้นครองราชย์ ณ เมืองเดลีมาแล้ว ท่านจึงเริ่มปกครองฮินดูสถานตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา กองทัพถูกดูแลโดย “บัยราม ข่าน” ส่วนเมืองในทางตะวันตกเฉียงเหนือ ท่านได้แต่งตั้งผู้ปกครองจากสายตระกูลสุร (Sur Family) 2-3 คน เช่น นายทหารชาวฮินดูและรัฐมนตรีคนสำคัญที่มีชื่อว่า “เฮมุ” (Hemu) ส่วนในพื้นที่คาบูลนั้นปกครองโดย “มิรซา มุฮัมมัด ฮากิม” (Mirza Muhammad Hakim: 1553-1585) น้องชายของท่าน โดยขึ้นตรงกับปาซาร์แห่งเดลีภายใต้การปกครองของท่าน พื้นที่เขตเบงกอลนั้นถูกปกครองโดยนายทหารชาวอัฟกัน นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ส่วนที่เหลือ ซึ่งขึ้นตรงต่อปาซาร์แห่งเดลี เช่น เดกกันแห่งซันเดช (Deccan State of Shandesh) เบราร์ (Berar) บิดาร์ (Bidar) อะหมัดนคร (Ahmadnagar) โกลคอนดา (Golconda) และพิจาปูร์ (Bijapur) หรือบางส่วนก็เป็นอิสระ ซึ่งไม่ถูกปกครองโดยผู้ใด (Smith, 1917: 32)

อย่างไรก็ตาม สังคมอินเดียในยุคดังกล่าวได้รับกลืนอายุจากวัฒนธรรมเติร์กและเปอร์เซียเป็นอย่างดี เนื่องจากภาษาตุรกีและเปอร์เซียนั้นถูกใช้ในศาลของราชวงศ์โมกุล ซึ่งเป็นภาษาราชการทั้งสื่อสารและเขียนอ่านภาษาดังกล่าวจึงมีอิทธิพลต่อภาษาฮินดูในเวลาต่อมา อัดฮัมประวัติของท่านอัครนั้นได้เขียนขึ้นครั้งแรกเป็นภาษาตุรกี ซึ่งท่านก็ได้ยืนยันด้วยพระองค์เองว่า ท่านได้เขียนประวัติของตนเองด้วยภาษาตุรกี ต่อมามีการแปลเป็นภาษาเปอร์เซีย และภาษาอังกฤษ (Smith, 1917: 10-11) แม้ภาษาเปอร์เซียจะใช้กันในศาลราชวงศ์โมกุล แต่สำหรับปวงปราชญ์และชาวมุสลิมนั้นก็ใช้ภาษาอาหรับด้วยเช่นเดียวกัน (Pierre Du Jarric, 1926: 13)

ชีวิตและคนรอบข้าง ตลอดจนการคลุกคลีกับผู้คน ถือเป็นส่วนหนุนเสริมสำคัญให้ท่านอัครขับเคลื่อนแนวคิดการอยู่ร่วมกันในพหุสังคม โดยเฉพาะชีวิตคู่ ซึ่งท่านอัครมีภรรยาทั้งสิ้น 15 คน ภรรยาของท่านมีทั้งพระธิดาของกษัตริย์เมืองต่าง ๆ เช่น ในปี 1557 อภิเษกกับพระธิดาของกษัตริย์ฮินดัล มิรซา (Hindal Mirza) ผู้เป็นลูก หรือหลานสาวของท่านบาบูร์ ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับท่านอัคร นอกจากนี้ ในปี 1562 ได้อภิเษกกับ

“โจดา บัย” (Jodha Bai) ราชินีสาวฮินดู-ราชบุตร (Hindu-Rajput) ซึ่งเป็นธิดาของราญา พรหมาล (Raja Bharmal) ผู้ครองนครอัมเบอร์ (Amber) โดยต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “มาเรียม ซามานี” (Mariam Zamani) โดยมีบุตรร่วมกัน 1 คนคือ “นุรุดดีน มุฮัมมัด ซาลิม” (Nur-ud-Din Muhammad Salim) หรือที่เรียกว่า “ญะฮังนักร” (Jahangir)

ในปี 1570 ท่านอัครได้อภิเษกกับองค์หญิงแห่งเมืองราชบุตร (Rajput) ซึ่งเป็นธิดาของกาฮานและในปีเดียวกันท่านได้อภิเษกกับธิดาสาวของราวัล ฮาร์ รัย (Rawal Har Rai) ผู้ปกครองเมืองจัยซาลเมอร์ (Jaisalmer) โดยมีลูกร่วมกันคือ เจ้าหญิงมาฮี บิกัม (Mahi Begum) ส่วนในปี 1575 ท่านอัครอภิเษกกับ “บัคการี บิกัม” (Bhakkari Begum) ธิดาของท่านสุลต่านมะมูดแห่งบัคการี (Sultan Mahmud of Bhakkar) และยังมีภรรยาคนอื่น ๆ ของท่านอีกหลายคน ซึ่งผู้วิจัยไม่ขอนำเสนอในที่นี้ อย่างไรก็ตาม การอภิเษกครั้งใหม่ของท่านนั้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นหลังภรรยาคนก่อนหน้าเสียชีวิต และมีเพียงไม่กี่คนที่ท่านอภิเษกขณะภร่ายยังมีชีวิตอยู่ กระนั้น การอภิเษกบางครั้งก็เป็นไปตามแนวทางของการเมือง

อย่างไรก็ตาม บั้นปลายของท่านอัครนั้นตรอมใจเนื่องจากปัญหาการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายภายในราชสำนัก จนเป็นที่มาของการล้มป่วยในวันที่ 3 ตุลาคม 1605 จนกระทั่งวันที่ 21 ตุลาคมอาการของท่านเริ่มแยลง ท่านจึงแต่งตั้ง “ญะฮังนักร” เป็นผู้สืบทอด ด้วยการสวมผ้าสัรบันโทกศีระ (Turban) ประจำตำแหน่งกษัตริย์และมอบดาบของท่านสุมาญให้ ท่านอัครเสียชีวิตในช่วงกลางคืนของวันที่ 25 หรือ 26 ตุลาคม 1605 (Srivastava, 1965: 68-69) อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางส่วนกล่าวว่า ท่านเสียชีวิตในวันที่ 27 ตุลาคม 1605 ณ เมืองฟาติฮปุร์ ซิกรี (Fatehpur Sikri) (Pierre Du Jarric, 1926: 13) ศพของท่านได้รับการจัดการตามความเชื่อของอิสลามและฝังไว้ ณ เมืองสินกันดรา (Sinkandra) ไม่ไกลจากเมืองอัครา ประเทศอินเดีย (Srivastava, 1965: 69)

2. มุมมองและโลกทัศน์ในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางพหุสังคมของท่านอัคร

จากการศึกษาพบว่า มุมมองและโลกทัศน์ในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางพหุสังคมของท่านอัคร ท่านพยายามสร้างช่องทางในการแลกเปลี่ยนหรือทำความเข้าใจความต่างระหว่างความเชื่อ วิถีคิด วัฒนธรรม และอื่น ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ 2 ประเด็นสำคัญดังนี้

A- “อิบาดะฮ์ กานา” (Ibadat Khana) แหล่งชุมนุมปราชญ์หลากหลายความเชื่อ

ในปี 1553 ท่านอัครได้ก่อตั้งเมืองฟาติฮปุร์ ซิกรี (Fatehpur Sikri) เพื่อบ่งบอกถึง “ชัยชนะของอัคร” ซึ่งเป็นเมืองหลวงของราชวงศ์โมกุลในปี 1571-1585 และได้ย้ายไปยังเมืองลาฮอร์ในเวลาต่อมา ท่านอัครได้สร้าง “อิบาดะฮ์ กานา” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำ 2 คำ คือ “อิบาดะฮ์” (Ibadat) ที่แปลว่า “การปฏิบัติศาสนกิจหรือการนมัสการ” และ “กานา” (Khana) ที่แปลว่า “ห้องพัก บ้าน หรือที่พักอาศัย” โดยหมายรวมว่า “ห้องปฏิบัติศาสนกิจในพระราชวังของท่านกษัตริย์อัคร ซึ่งเป็นห้องที่ใช้รวมตัวของบรรดาปวงปราชญ์และผู้นำทางจิตวิญญาณหลากหลายศาสนาและความเชื่อ เพื่อถกเถียงศาสตร์และองค์ความรู้ทางด้านศาสนาและแนวทางปฏิบัติ รวมทั้งสอนหลักคำสอนของแต่ละศาสนาด้วย” ณ เมืองฟาติฮปุร์ ซิกรี ในปี 1575 และท่านได้เรียนเชิญปวงปราชญ์

มาถกเถียงและเสวนาประเด็นต่าง ๆ โดยจะมีกิจกรรมในทุกเย็นของวันพฤหัสบดี

“อิบาตะฮู กานา” ได้หล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างท่านอัครกับมิตรสหายต่างความเชื่อและศาสนา ส่งผลให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งมีปราชญ์ฝั่งมุสลิมขุนนี้้นนำโดยท่านมุลลา อับดุลลอฮฺ (Mulla Abdullah) แห่งเมืองซุลตอลปุร (Sultanpur) ท่านมกชุลมุลค์ (Makhdum al-Mulk) และท่านเชค อับดุล นาบี (Shaikh Abdun Nabi) ส่วนปราชญ์ชีอะฮ์นั้นนำโดยท่านฮาгим อาบูลฟาติฮฺ (Hakim Abul Fateh) ท่านมุลลา มุฮัมมัด ยัซดี (Mulla Muhammad Yazdi) สำหรับปวงปราชญ์ซูฟีนั้นนำโดยท่านเชค ฟัยซี (Shaikh Faizi) ท่านมिरزا สุลไลมาน (Mirza Sulaiman) แห่งบาดักขาน (Badakhshan) (Srivastava, 1965: 51-54)

นอกจากนี้ ยังมีปราชญ์ชาวคริสต์ ซึ่งเป็นมิชชันนารีชาวโปรตุเกสจากเมืองกัว (Goa) และอื่น ๆ ซึ่งท่านอัคร ได้เชิญมิชชันนารีชาวคริสต์ 3 กลุ่มเข้ามาพักอาศัยในพระราชวังเพื่อสอนหลักธรรมของคริสต์ศาสนา รวมถึงหลักปฏิบัติ ชาวคริสต์กลุ่มแรกที่เข้ามาคือ ท่านรูดอฟ อากุเวรา (Rudolf Aquivira) ท่านแอนโทนีโอ มอนเซอร์เรท (Antonio Monserrate) ท่านเฮนริเก (Henriques) ซึ่งเป็นชาวเปอร์เซียที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ โดยกลุ่มดังกล่าวมายังเมืองฟาติฮปุร ชิกิริ ในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 1580 และอาศัยในพระราชวังของอัครจนกระทั่งเดือนเมษายน 1582

ส่วนมิชชันนารีกลุ่มที่ 2 คือ ท่านเอ็ดเวิร์ด ลีโอดัน (Edward Leiton) ท่านคริสโตเฟอร์ เด วากา (Christopher de Vaga) ทั้งสองอยู่ในพระราชวังระหว่างปี 1591-1592 ส่วนมิชชันนารีกลุ่มที่ 3 นำโดย ท่านเจอร์มิ ซาเวียร์ (Jerome Xavier) ท่านเอ็มมานูเอล พินไฮโร (Emmanuel Pinheiro) ท่านเบนดิก เด โกส (Benedict de Goes) ซึ่งได้เข้ามายังเมืองลาฮอร์ในเดือนพฤษภาคม 1595 และอยู่จนกระทั่งท่านอัครเสียชีวิต ในปี 1605 ท่านอัครได้อนุญาตให้บรรดามิชชันนารีสร้างโบสถ์ในเมืองอักราและลาฮอร์ เพื่อทำการนมัสการพระเจ้าและเฉลิมฉลองเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งเพื่อให้ชาวมุสลิมและฮินดูได้เรียนรู้คริสต์ศาสนาด้วย (Srivastava, 1965: 58-59) อย่างไรก็ตาม ท่านอัครได้เชิญปราชญ์เข้เข้ามาใน “อิบาตะฮู กานา” ด้วยเช่นกัน ซึ่งมี 6 ท่าน ได้แก่ ท่านหิราวิชัย สุรี (Hiravijaya Suri) ท่านสันติจินทรา (Santichandra) ท่านวิชัยศีล สุรี (Vijayasena Suri) ท่านบานูจินทรา อุปชชัย (Bhanuchandra Upadhyaya) อยู่ในศาลโมกุลจนกระทั่ง 1605 ท่านสิทธิจินทรา (Sidhichandra) อยู่ในศาลโมกุลจนกระทั่ง 1587 และท่านจินจินทรา (Jinchandra) อยู่ในศาลตั้งแต่ปี 1578 จนท่านอัครสวรรคต (Monserrate, 1922: iv-v)

ท่านอัครมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้นำศาสนาเข้ตั้งแต่ปี 1568 ส่งผลให้ท่านปฏิบัติและมีแนวคิดตามวิธีของเข้ ซึ่งอาจมากกว่าแนวคิดของคริสต์ศาสนา เพราะท่านอัครรู้จักกับปราชญ์เข้แห่งเมืองราชาสถาน ในปี 1582 ท่านอัครได้เชิญหิราวิชัย สุรี (Hiravijaya Suri) ผู้นำเข้แห่งเมือง Tapa Gachha ในคุชราตเพื่อให้มาอธิบายหลักคำสอนของเข้ ส่งผลให้ท่านอัครออกคำสั่งห้ามเชือดสัตว์และนกกหลายวันในรอบ 1 ปี ท่านหิราวิชัย สุรีอาศัยในพระราชวังเป็นเวลา 2 ปี และถูกแต่งตั้งให้เป็น “Jagat Guru” ถือเป็น 1 ในปราชญ์ผู้ทรงอิทธิพลจาก 21 คนในพระราชวังโมกุล ในปี 1591 ท่านอัครได้เชิญจิน จันทรา สุรี (Jin Chandra Suri) เข้าพระราชวังและแต่งตั้งเป็น “Yuga Pradhan” ท่านจิน จันทรา สุรีอาศัยในลาฮอร์ช่วงฤดูฝน 4 เดือนและ

ในปี 1592 เดินทางไปแคชเมียร์พร้อมท่านอัครและกลับในปี 1593 ส่วนปราชญ์เซนท่านที่สามคือ ท่านวิชัยศีล สุรี (Vijaya Sen Suri) ได้อาศัยในพระราชวังระหว่างปี 1593-1595 แนวทางของเซนได้เปลี่ยนชีวิตของอัครเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเลิกล่าสัตว์และกินเนื้อสัตว์ (Srivastava, 1965: 60) ปวงปราชญ์เซนทรงอิทธิพลต่อท่านอัครเป็นอย่างมากส่งผลให้มีปราชญ์เซนประจำศาลราชวงศ์โมกุล 1-2 คนในยุคสมัยของท่าน (Monserate, 1922: iv-v)

นอกจากศาสนาเซนแล้ว ท่านอัครยังมีความสัมพันธ์กับปราชญ์ฮินดู ซึ่งท่านได้เชิญ ท่าน Purushottam และท่าน Devi มาพำนักในพระราชวังเพื่ออธิบายหลักคำสอนฮินดูและการเจริญสมาธิ (Sufi) ซึ่งแนวคิดฮินดูก็มีอิทธิพลต่อชีวิตของท่านเช่นกัน จนท่านได้รับเรียนรู้การเคลื่อนย้ายของดวงวิญญาณ หลักคิดเรื่องกรรม และเข้าร่วมงานเฉลิมฉลองของฮินดู ท่านอัครได้แต่งหน้าผากและร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในยามเช้าพร้อมกับบ่าวรับใช้ในพระราชวัง (Srivastava, 1965: 62) อย่างไรก็ตาม ท่านอัครก็มีความสัมพันธ์อันดีกับท่านครูของศาสนาซิกข์ โดยเฉพาะท่านครู อมาร ดาส (Guru Amar Das 1552-1574) ซึ่งสนิทจนท่านเคยไปเยี่ยมและรับประทานอาหารร่วมกัน หน้าที่ยังรับเสื่อในนามของฝาก ท่านอัครมีความสัมพันธ์กับท่านครู รัม ดาส (Guru Ram Das 1574-1581) บุตรเขยของท่านครู อมาร ดาส ท่านอัครได้สนับสนุนให้ก่อตั้งศูนย์กลางของชาวซิกข์ ณ เมืองอัมริตสาร์ (Amritsar) หรือบ่อน้ำอมฤตของชาวซิกข์ในเวลาต่อมา (Monserate, 1922: v-vi)

นอกจากนี้ ท่านอัครยังมีความสัมพันธ์อันดีกับปราชญ์โซโรแอสเตอร์ ซึ่งเมื่อปี 1573 ท่านได้รู้จักกับท่านดัสตุร มะฮาร์จี รานา (Dastur Mahyarji Rana) แห่ง Navsari ระหว่างปี 1578-1579 ปราชญ์ท่านดังกล่าวมาอยู่ในพระราชวังและสอนหลักธรรมของโซโรแอสเตอร์ ส่งผลให้ท่านอัครฝึกปฏิบัติหลักคำสอน จนท่านเริ่มบูชาดวงอาทิตย์ แสงสว่าง และไฟ อีกทั้งได้จุดตะเกียงในยามเย็น เข้าร่วมเฉลิมฉลองเทศกาลของเปอร์เซียและเริ่มใช้ปฏิทินโบราณแบบเปอร์เซีย (Srivastava, 1965: 62) จะเห็นได้ว่า “อิบาตะฮู กานา” ที่กลายเป็นแหล่งหลอมรวมและพบปะชุมนุมของปวงปราชญ์หลากหลายศาสนาหลายความเชื่อในสมัยท่านอัคร และการคลุกคลีของท่านอัครกับปวงปราชญ์เหล่านั้น ส่งผลให้ท่านอัครหลอมรวมแนวคิดและศาสนาให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อสร้างความรักและความสามัคคีของผู้คน จนเป็นที่มาของนโยบาย “ดิน อีลาฮี” (Deen Ilahi) ซึ่งจะกล่าวในลำดับถัดไป

B- “ดิน อีลาฮี” (Deen Ilahi) นโยบายหลอมรวมทุกคนให้เป็นหนึ่งเดียว

ท่านอัครได้นำเสนอนโยบาย “ดิน อีลาฮี” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำ 2 คำคือ “ดิน” (Deen) มาจากภาษาเปอร์เซียและอาหรับที่แปลว่า “ศาสนา” และคำว่า “อีลาฮี” (Ilahi) แปลว่า “แห่งพระเจ้า” โดยแปลรวมกันว่า “ศาสนาแห่งพระเจ้าองค์เดียว” เมื่อปี 1582 หรือหลังขึ้นครองราชย์ 26 ปี เพื่อหล่อหลอมให้ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ท่านอัครมองว่า “ศาสนาสากลคือ การเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว” อีกทั้งท่านทรงตรัสว่า “พระเจ้าผู้ทรงยิ่งใหญ่ได้ให้ศาตามุฮัมมัดมีสหาย 4 ท่านคือ ท่านอะบูบักร์ ท่านอุมร์ ท่านอุสมาน และท่านอะลี ซึ่งสามารถรวมทั้งพลัง อำนาจกฎหมาย ศาสนาเข้าเป็นหนึ่งเดียวในการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้แนวคิดของท่านศาตามุฮัมมัดในนามศาสนทูตของพระเจ้าจนกระทั่งถึงวันพิพากษา พระเจ้าได้ส่งสหาย 4 ท่านมาให้

ข้าเช่นกันนั่นก็คือ อุลุก ข่าน (Ulugh Khan) ซาฟิร ข่าน (Zafar Khan) นุสรัต ข่าน (Nusrat Khan) และอัลป์ ข่าน (Alp Khan) เพื่อสร้างความรุ่งเรืองให้กับอาณาจักร โดยมีทั้งอำนาจและเกียรติยศ ข้าสามารถบริหารจัดการบ้านเมืองได้เนื่องจากมิตรสหายสี่ท่านนี้ รวมถึงการก่อตั้งศาสนาและความเชื่อใหม่...ด้วยศาสนาดังกล่าว ชื่อของข้าและเพื่อนของข้าจะยังคงดำรงอยู่จนกระทั่งวันสุดท้าย เสมือนกับชื่อของศาสดามุฮัมมัดและมิตรสหายของท่าน” (Smith, 1917: 210) บาโตลี (Bartoli) นักวิชาการชาวคริสต์มองว่า แนวคิดนี้เกิดขึ้นหลังท่านอัครกลับจากกรุงคาบูล ท่านรู้สึกว่าการปฏิวัติในคุชราต ท่านจึงเริ่มแผนปฏิบัติการอย่างลับ ๆ ด้วยการก่อตั้งศาสนาใหม่ขึ้นมา โดยการรวบรวมหลักคำสอนต่าง ๆ เช่น หลักคำสอนที่บัญญัติไว้คัมภีร์อัลกุรอาน คัมภีร์พราหมณ์ รวมทั้งแนวคิดของพระเยซู เพื่อให้ตนเองบรรลุเป้าหมาย” (Smith, 1917: 214) อย่างไรก็ตาม สาเหตุหลัก ๆ ที่ทำให้ท่านอัครขับเคลื่อนแนวคิด “ดิน อัลฮาฮี” นั้นมี 3 ประการดังนี้

(1) การเมือง

การเมืองถือเป็นปัจจัยสำคัญลำดับต้น ๆ เนื่องจากท่านอัครเป็นกษัตริย์และผู้ครองนคร โดยท่านมองว่า การดำรงอยู่ของราชวงศ์โมกุลนั้นไม่สามารถเป็นไปได้อีก หากปราศจากความสามัคคีระหว่างชาวฮินดูและมุสลิม ท่านมีบทเรียนสำคัญจากการที่สุลต่านแห่งราชวงศ์โมกุลในอดีตพยายามทำลายชาวฮินดู ซึ่งท่านไม่ต้องการให้ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้น ท่านจึงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างฮินดูและมุสลิม โดยปราศจากการใช้ดาบ แต่ต้องการสร้างด้วยความรักและด้วยสันติภาพกับทุกคน (Sulh-i-Kul) โดยไม่แบ่งแยกผู้คนในแต่ละความเชื่อ ปัจจัยการเมืองและการดำรงอยู่ของอำนาจทำให้ท่านต้องเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับปราชญ์ทุกศาสนา รวมถึงการสร้าง “อิบาตะฮ์ กานา” เพื่อเป็นแหล่งชุมนุมปวงปราชญ์

(2) ครอบครัว

ครอบครัวของท่านอัครนั้นก็มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้ท่านขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว ซึ่งท่านสุมาเยนผู้เป็นพระราชบิดาเคยตรัสว่า “โอ้ลูกชายของฉัน ผู้คนในแผ่นดินอินเดียมีความหลากหลายทางด้านศาสนาและความเชื่อ สิ่งดังกล่าวจำเป็นสำหรับเจ้า เจ้าจะต้องไม่ให้มีอคติทางด้านศาสนา การปกครองจะต้องเป็นไปด้วยความยุติธรรม ส่งเสริมทางด้านศาสนาและประเพณีสำหรับทุกความเชื่อ จดเว้นการฆ่าฟัน เจ้าต้องไม่ทำลายศาสนสถานของศาสนา การนำเสนอเรื่องอิสลามนั้นจะต้องมุ่งเน้นความรักเป็นหัวใจสำคัญ” (Brahma, 2020: 1179-1180) เพื่อการปรองดองดังกล่าว ท่านจึงแต่งงานกับสตรีแห่งราชบุตร โดยที่เธอไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมาเป็นอิสลาม และสามารถปฏิบัติหลักคำสอนของเธออย่างเคร่งครัดในพระราชวัง

(3) สิ่งแวดล้อมที่เผชิญ

สถานการณ์บ้านเมือง ผู้คน รวมทั้งประสบการณ์มีส่วนผลักดันให้ท่านอัครหลอมรวมผู้คนด้วยนโยบายดังกล่าว เพราะภูมิหลังของท่านนั้น มีบิดาเชื้อสายซุนนีย์และมารดาเชื้อสายชีอะฮ์ ท่านเคยเติบโตในสังคมฮินดูและอาศัยในบ้านของผู้นำชาวฮินดู ส่งผลให้มุมมองและวิธีคิดของอัครนั้นต่างไปจากมุสลิมทั่วไป นอกจากนี้ อัครยังได้รับการเรียนโดยตรงจากครูที่ชื่อ “ท่านอับดุลลาตีฟ” ซึ่งครั้งหนึ่งท่านเคยสอนท่านอัครว่า จะต้องมีความเป็นกลางในการสร้างสังคมแห่งสันติ สิ่งแวดล้อมรอบข้างส่งผลให้อัครดำเนินนโยบายด้วย การคิด

วิเคราะห์ ความสำเร็จของท่านจึงอาศัยหลักเหตุผลกว่ามุสลิมทั่วไป กระนั้นก็คาบเกี่ยวหลักศรัทธา (Srivastava, 1965: 49) อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบาย “ดิน อีลาฮี” ของท่านอัครบรนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงสำคัญ ดังนี้

ช่วงที่ 1 (ระหว่างปี 1556-1575) ถือเป็นช่วงที่ท่านอัครบรเริ่มปกครองอาณาจักร แต่ปัจจัยทางด้านการเมืองทำให้ท่านขับเคลื่อนนโยบาย “ดิน อีลาฮี” ท่านจึงอภิเษกกับพระธิดาของราญา พรหมาล (Raja Bharmal) ผู้ครองนครอัมเบอร์ (Amber) ซึ่งเป็นราชินีสาวฮินดู-ราชบุตร (Hindu-Rajput) ชื่อ “โจดา บัย” (Jodha Bai) เพื่อดำรงไว้ซึ่งสถานะทางการเมืองและอำนาจ ท่านจึงให้เสรีภาพกับภรรยาชาวฮินดูประพาดตามหลักความเชื่อฮินดู ณ ศาสนสถานฮินดูที่ถูกสร้างขึ้นในพระราชวังฟาติฮปุร ชิกรี (Iftikhar, 2016: 295) การอภิเษกนั้นจึงเป็นไปตามวิถีการเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขระหว่างราชวงศ์โมกุลและกษัตริย์แห่งราชบุตร นโยบาย “ดิน อีลาฮี” ของอัครบรส่งผลให้เกิดการยกเลิกภาษีการแสวงบุญในปี 1563 และยกเลิก “ญิซยะฮ์” ภาษีที่จัดเก็บหมู่ชนต่างศาสนาที่อาศัยในแผ่นดินอิสลามในเวลาต่อมาเพื่อยืนยันถึงการสร้างความสงบสุขและสันติภาพระหว่างฮินดูและมุสลิม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองศาสนา (Brahma, 2020: 1181-1183)

ช่วงที่ 2 (ระหว่าง ปี 1576-1781) ในช่วงนี้ ท่านอัครบรมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับทุกศาสนา ไม่ว่าจะเป็น เชน คริสต์ ปาร์ซี ซิกข์ และอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาฮินดู นโยบายดังกล่าวของท่านสามารถสร้างความสงบและสันติให้กับทุกความเชื่อ ซึ่งท่านตรัสว่า “ท่านได้ให้เกียรติกับทุกความเชื่อและความเท่าเทียมกับทุกศาสนา” รวมถึงท่านได้ย้ายเดือนปวงปราชญ์ให้ตระหนักถึงเรื่องดังกล่าวผ่านคำสั่งของทางราชสำนักเพื่อสร้างความเสมอภาคในสังคม นโยบายในช่วงนี้จึงเป็นที่มาของการสร้าง “อิบาดะฮ์ กานา” (Ibadat Khana) ศูนย์รวมและแหล่งชุมนุมของปวงปราชญ์ พระราชสำนักจึงหนาแน่นไปด้วยอาคันตุกะหลากหลายศาสนา บ้างก็ถูกแต่งตั้งให้เป็นปราชญ์ประจำราชสำนัก

ช่วงที่ 3 (ระหว่างปี 1582-1605) หลังจากท่านอัครบรได้สร้าง “อิบาดะฮ์ กานา” (Ibadat Khana) ท่านได้ใช้สถานที่ดังกล่าวเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนและถกเถียงประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนา ซึ่งท่านอัครบรตรัสว่า “ทุกศาสนานั้นมีพื้นฐานมาจากแหล่งเดียวกัน” ท่านต้องการสร้างความสมานฉันท์กับทุกศาสนาเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ท่านอัครบรจึงรวบรวมหลักคำสอนของศาสนาให้เป็นหนึ่งเดียวกันในนาม “ดิน อีลาฮี” (Deen Ilahi) เพื่อหลอมรวมผู้คนเข้าด้วยกันและคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งระหว่างสังคม การเมือง และศาสนาที่เกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ (Brahma, 2020: 1185) เราจึงเห็นว่า นโยบายในช่วงนี้ ท่านอัครบรได้ก่อตั้งสภาและเรียนเชิญปวงปราชญ์จากทุกศาสนา รวมทั้งทหารที่อยู่ในเมืองต่าง ๆ โดยท่านตรัสว่า “สำหรับอาณาจักรนั้นมีผู้ปกครองเพียงคนเดียว และอาจเป็นสิ่งที่เลวร้าย หากสมาชิกในอาณาจักรนั้นไม่สามารถรวมเป็นหนึ่งได้”

จะเห็นได้ว่า เวลา 3 ช่วง ข้างต้นสามารถบ่งบอกถึงวิวัฒนาการ การดำรงอยู่ และการขับเคลื่อนแนวคิด “ดิน อีลาฮี” ของท่านอัครบรได้เป็นอย่างดี กระนั้น ยังมีปราชญ์บางส่วนวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกัน

C- โลกทัศน์ของอัครกับข้อถกเถียงของปวงปราชญ์

นโยบาย “ดิน อีลาฮี” นั้นถูกท้วงติงโดยปราชญ์คนสนิทของท่านโดยเขากล่าวว่า “ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ศาสนา กฎหมาย และความเชื่อนั้น ไม่ใช่เรื่องที่บรรดาผู้คล้อยตามจะมาวิพากษ์วิจารณ์ เพราะสิ่งนี้คือ ภารกิจของศาสนา ไม่ใช่หน้าที่ของกษัตริย์ ศาสนาและกฎหมายนั้นเกิดจากการไตร่ตรองและการแสดงให้เห็นของพระผู้เป็นเจ้า ศาสนาไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือเกิดจากการคิดของมนุษย์เอง จากวันแรกของศาสดาอาดัมจนปัจจุบัน ทั้งหมดล้วนเป็นภารกิจของศาสนทูตของพระเจ้า... การบริหารจัดการของท่านศาสนานั้นไม่เคยเป็นของกษัตริย์และจะไม่เป็นเช่นนั้นจนกระทั่งถึงวันสิ้นโลก แม้ศาสนาบางท่านนั้นได้รับตำแหน่งกษัตริย์ก็ตาม”

“ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ข้าพเจ้าขอแนะนำดังนี้ พระองค์จะต้องไม่พูดถึงประเด็นปัญหาดังกล่าว พระองค์ทรงเข้าพระทัยดีว่า สายเลือดแห่งเจงกิส ข่านนั้นได้ไหลไปยังเมืองต่าง ๆ ของชาวมุสลิม แต่ท่านเจงกิส ข่านเองก็ไม่เคยก่อตั้งศาสนาแห่งราชวงศ์โมกุลหรือแม้กระทั่งสถาบันทางความเชื่อในหมู่ชาวมุสลิม ชาวโมกุลจำนวนมากมาได้เปลี่ยนมาเป็นมุสลิม แต่มุสลิมนั้นไม่เคยเปลี่ยนไปเป็นโมกุลเลย” (Smith, 1917: 210) นโยบาย “ดิน อีลาฮี” นั้นปวงปราชญ์มองเป็น “ศาสนาหรือลัทธิใหม่” โดยท่านอะบูฟิซล (Abu Fazl) ปราชญ์ผู้ประจำในราชสำนักและบันทึกประวัติของท่านอัครมองว่า นโยบายดังกล่าวเกิดจากวิถีแห่งผู้เจริญสติ (Sufism) ที่พยายามนำเสนอแนวคิดที่ว่า ทุกศาสนานั้นมีหลักพื้นฐานเดียวกัน ซึ่งมุมมองดังกล่าวนี้ยังยืนยันถึงพระองค์เดียว ส่งผลให้ผู้คนแสวงหาแนวทางดังกล่าวนั่นเอง (Smith, 1917: 215-216) บิดาของอะบูฟิซลชื่อ “เชีคมบาร็อก” (Shaikh Mubarak) ได้กล่าวว่า

อัครนั้นอ่านกุรอ่านและปฏิบัติศาสนกิจเหมือนคนทั่วไป รวมถึงทำฮัจญ์และประพฤติตามแบบฉบับมุสลิม แต่ลึก ๆ อัครเริ่มหันเหออกจากแนวทาง ท่านปฏิเสธรอิสลาม ปฏิเสธศาสนา กุรอ่าน การปฏิบัติและอื่น ๆ ในช่วงปี 1580 การละหมาดสาธารณะนั้นเริ่มถูกห้าม อีกทั้งกษัตริย์ยังวางกฎสำคัญคือ ทรัพย์สิน ชีวิต เกียรติยศ และศาสนานั้นถูกมอบแด่กษัตริย์ ทุกศาสนาจะต้องสวามิภักดิ์แต่พระมหากษัตริย์ (Smith, 1917: 214) อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวนำมาซึ่งคำถามมากมายในหมู่ประชาชน คำว่า “อัลลอฮ์ อักบาร์” (Allahu Akbar) ถูกตั้งคำถามว่า “อัลลอฮ์เป็นผู้ทรงยิ่งใหญ่ที่สุด” หรือ “อัลลอฮ์คืออัคร” หลายคนตั้งคำถามอย่างน่าสนใจว่า “อัครกล้าแทนตัวเองว่าเป็นพระเจ้ากระนั้นหรือ?” นอกจากนี้ยังมีการกล่าวว่า “ญัลลา ญะลาละฮ์” (Jalla Jalaluhu) ซึ่ง Jala ก็เป็นชื่อหนึ่งของท่านอัครนั้นก็คือ “ญาลาลุดดิน” ด้วยเหตุนี้ แม้คำว่า “ญัลลา ญะลาละฮ์” จะเป็นคำกล่าวเพื่อระลึกถึงอัลลอฮ์ แต่ชื่อดังกล่าวก็ถูกนำมาใช้เพื่อเรียก “ญะลาละฮ์ อักบาร์” เพื่อแสดงความเคารพต่อท่านเช่นเดียวกัน (Smith, 1917: 218)

นักวิชาการบางท่านระบุว่า การปฏิบัติหลายอย่างในยุคสมัยนั้น เป็นผลพวงจากนโยบาย “ดิน อีลาฮี” ซึ่งพยายามด้อยค่าและลดทอนความสำคัญของอิสลามอย่างมาก โดยเฉพาะระหว่างปี 1582-1585 ดังนี้ (1) เมื่อมีผู้เสียชีวิต เขาจะถูกฝังโดยให้ศีรษะหันไปทางตะวันออก ส่วนเท้าหันไปทางตะวันตก (2) เมื่อมีเด็กคลอดมาก็ไม่อนุญาตให้ตั้งชื่อว่า “มุฮัมมัด” หากมีการตั้งชื่อดังกล่าวก็จะถูกเปลี่ยน (3) มัสยิดหลังใหม่ไม่สามารถสร้างขึ้นได้ในอาณาจักร ส่วนมัสยิดหลังเก่าก็ไม่สามารถซ่อมแซมได้ (4) ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ (5) การเชือดวันนั้น

ถูกสั่งห้าม ซึ่งออกเป็นคำสั่งทางการและมีแนวทางในการปฏิบัติให้ละเว้นเนื้อสัตว์ปีละ 100 วัน (6) จะต้องโกนเครา (7) กระเทียมและหัวหอม รวมถึงเนื้อวัวถูกสั่งห้าม ซึ่งเป็นไปตามชนบของชาวฮินดู (8) การกราบไหว้นั้นถูกสั่งห้าม เว้นแต่เพื่อนมัสการพระเจ้า กระนั้นจะต้องกำหนดโดยกษัตริย์ (9) เครื่องนุ่งห่มทองและผ้าไหมที่กฎหมายอิสลามสั่งห้ามนั้นได้รับการอนุญาตให้ใช้ในการละหมาดทั้งในที่สาธารณะและส่วนตัว (10) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอนและการเดินทางไปแสวงบุญ (ฮัจญ์) ณ มักกะฮ์นั้นถูกสั่งห้าม (11) การศึกษาภาษาอาหรับ กฎหมายอิสลาม การอธิบายอัลกุรอานนั้นถูกลดความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอักษรภาษาอาหรับนั้นถูกสั่งห้าม (12) สารสำคัญของกฎข้อบังคับนั้นถูกปฏิบัติตามแนวทางของฮินดู เช่น และปาร์ซี ในขณะที่พิธีกรรมอิสลามถูกลดทอนความสำคัญและถูกสั่งห้ามไปในที่สุดและ (12) หากสตรีคนไหนแต่งงานกับชายมุสลิม เขาไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนศาสนา ไม่ว่าจะเป็นชน ฮินดู คริสต์และอื่น ๆ อีกทั้งสามารถสร้างศาสนสถานเพื่อนมัสการตามความเชื่อของตนเองได้ในบ้านหลังนั้น (Smith, 1917: 219-221 และ Iftikhar, 2016: 295)

ปราชญ์บางคนเรียกท่านอัครว่า “หัวหน้าของศาสนาใหม่” ส่วนปวงปราชญ์เช่น ปาร์ซี และคริสต์เตือนให้ท่านหลีกเลี่ยงจากบ่าวไพร่มุสลิม (Monserate, 1922: vii) จากกรณีข้างต้น Blochmann มองว่า แนวคิดของอัครนั้นปฏิเสธความเชื่ออิสลามโดยสิ้นเชิง การก่อตั้งศาสนาใหม่ของอัครนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อฮินดูและลัทธิบูชาไฟของปาร์ซี อัครได้ปฏิเสธคำสอนอิสลาม แม้พระองค์จะยืนยันมีพระเจ้าองค์เดียวก็ตาม ซึ่งศาสนาใหม่นี้ไม่สามารถสอดคล้องกับคำสอนอิสลาม อีกทั้งไม่สามารถรวมเข้ากับความเชื่อของมุฮัมมัดได้แต่อย่างใด (Smith, 1917: 215-216)

ส่วน Srivastava ได้สรุปว่า ท่านอัครนั้นเริ่มคิดแบบเหตุผลนิยมมากขึ้น ท่านเริ่มหันเหออกจากอิสลามโดยปฏิเสธการฟื้นคืนชีพและวันสิ้นโลก รวมถึงการรับวิวรณ์ของท่านศาสดา ท่านอัครไม่เชื่อว่า ท่านศาสดานั้นไปสวรรค์ได้อย่างไร มีการสื่อสารกับพระเจ้าได้อย่างไร อีกทั้งยังกลับมาได้อย่างไร อัครใช้แนวคิดแบบฮินดูและปาร์ซีผ่านความเชื่อว่าการย้ายวิญญาณหรือการกราบไหว้ดวงอาทิตย์ (Srivastava, 1965: 55) สอดคล้องกับนักวิชาการชาวคริสต์อีกคนที่ได้กล่าวว่า อัครนั้นไม่ได้เป็นมุสลิม เขาไม่เพียงแต่ปฏิเสธศาสดาหรือปฏิเสธการรับวิวรณ์ของศาสดา แต่เขายังเกลียดชังของศาสดาเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีการบันทึกไว้ว่า อัครนั้นไม่ได้เป็นมุสลิม (Smith, 1917: 215) อย่างไรก็ตาม ท่านอู ฟิซลียืนยันว่า “อัครนั้นได้เข้ามาเป็นมุสลิมใหม่หลังจากที่ตนเองหลุดพ้นจากหลักคำสอนของท่านศาสดา อีกทั้ง แนวคิด “ดิน อีลาฮี” นั้นยังมีบางส่วนสอดคล้องกับความเชื่ออิสลาม เนื่องจากท่านอัครนั้นได้เรียกร้องไปสู่การเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว นักประวัติศาสตร์หลายท่านก็ยืนยันว่า อัครนั้นใช้ชีวิตแบบอิสลามและเสียชีวิตในสภาพอิสลาม (Smith, 1917: 215 และ Srivastava, 1965: 55)

จะเห็นได้ว่า นโยบาย “ดิน อีลาฮี” ของท่านนั้นถูกต่อต้านโดยปวงปราชญ์และนักวิชาการอิสลาม ซึ่งพวกเขาได้ต่อต้านอุตริกรรมใหม่ ๆ ของท่านอัคร ด้วยการชุมนุมที่เมืองกันดาฮาร์ (Kandahar) และอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ปราชญ์บางส่วนก็น้อมนำหลักคำสอนดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ โดยเรียกกลุ่มตนเองว่า “อีลาฮี” (Ilahis) พวกเขาถูกส่งไปยังเมืองสินธ์ (Sind) และกันดาฮาร์ ซึ่งมีผู้นำระดับแนวหน้าหลายพันคน แต่ท่านอูฟิซล

และท่านบาเดานี้ได้สรุปว่า มีระดับแกนนำเพียง 18 คน ซึ่งมีรายา บิรบัล (Raja birbal) เป็นผู้นำที่มาจากชาวฮินดูเพียงคนเดียว (Smith, 1917: 221)

อภิปรายผลการศึกษา

การปกครองของท่านอัครและการดำเนินนโยบาย “ดิน อีลาฮี” นั้นถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความรักและความสามัคคีท่ามกลางพหุสังคม กระนั้นนโยบายดังกล่าวมีทั้งแง่ดีและแง่ร้าย ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองและความเชื่อพื้นฐานของแต่ละคน อย่างไรก็ตาม ท่านอัครถูกยกย่องให้เป็นกษัตริย์ท่านแรกที่ทำให้ความสำคัญกับนโยบายสันติสุขทางด้านศาสนาถือเป็นตำแหน่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตท่าน (Brahma, 2020: 1178 และ Basham, 2559: 784-785) อีกทั้ง นโยบายดังกล่าวสะท้อนถึงการประนีประนอมระหว่างความเชื่อ ชาวฮินดูหลายท่านดำรงตำแหน่งผู้ปกครองในราชวงศ์โมกุล เช่น ท่านโตดาร์ มาล (Todar Mal) รัฐมนตรีว่าการภาษี ท่านมาน สิงห์ (Man Singh) อุปราชแห่งเมืองคาบูลและเบงกอล ท่านอัครยังศึกษาวัฒนธรรมฮินดูผ่านศิลปะแขนงต่าง ๆ ของฮินดูจากนักเพนท์ นักร้อง และนักเต้น รวมทั้งบทกวีภาษาฮินดี ท่านอัครยังใช้สถาปัตยกรรมฮินดูสร้างพระราชวังฟาติฮปุระชิริและอื่น ๆ อีกทั้ง ปกครองผสมผสานผ่านหลักธรรมแบบฮินดูและมุสลิม (Ikram 1964, 149) ซึ่งโลกทัศน์การอยู่ร่วมกันในพหุสังคมนั้นสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมสันติภาพดังนี้

(1) ส่งเสริมวัฒนธรรมสันติภาพผ่านการศึกษา

ท่านอัครส่งเสริมองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจผ่านการศึกษาศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลากความเชื่อหลายคำสอน โดยเฉพาะการก่อตั้ง “อิบาตะฮ์ กานา” เพื่อใช้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับแลกเปลี่ยนและถกเถียงทั้งปรัชญา วิธีคิด ความเชื่อ มุมมอง ส่งผลให้ท่านอัครเข้าใจสังคมหลากหลายเป็นอย่างดี อีกทั้งในราชสำนักเองก็มีปวงปราชญ์ทุกศาสนาเข้ามาเป็นที่ปรึกษา การส่งเสริมช่องทางองค์ความรู้ด้วยการศึกษาระหว่างกันผ่านสถานความรู้อย่าง “อิบาตะฮ์ กานา” จึงถือเป็นแนวทางในการสร้างสังคมแห่งความหลากหลายเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างประนีประนอม ปัจจุบัน วิธีการเหล่านั้นก็ถูกนำมาปรับใช้เพื่อหลอมรวมผู้คนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งพื้นที่สาธารณะในสมัยนี้เปรียบได้ดั่งสถาบันการศึกษา ที่เป็นแหล่งรวมความหลากหลายของความเชื่อ ซึ่งแต่ละคนมาใช้ชีวิตร่วมกัน นั่งด้วยกัน และพูดคุยกัน สิ่งนี้จึงเป็นเป้าหมายสำคัญให้กับเยาวชนฮินดูเข้าใจความแตกต่างมากขึ้น (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 6, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2563)

สถาบันการศึกษาคือ แหล่งรวมของอัตลักษณ์ กอปรกับกรอบแนวคิดของนักเรียน นักศึกษา บุคลากรครูผู้สอน ตำราเรียน รวมทั้งการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถหลอมสังคมฮินดูยุคใหม่ให้เข้าใจความแตกต่างหลากหลายได้ดี” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 6, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2563) ไม่ต่างจากผู้ให้ข้อมูลอีกท่านที่มองว่า สถาบันการศึกษามีส่วนสำคัญในการสร้างความรักและความเข้าใจระหว่างกัน ทำให้เข้าใจมุมมองของแต่ละศาสนา รวมถึงความเชื่อที่แตกต่าง” (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 7, สัมภาษณ์, ศุกร์ที่ 9 กันยายน 2563) ผู้ให้ข้อมูลจึงสรุปว่า “การเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งรู้จักความแตกต่างของแต่ละพื้นที่นั้นอาจช่วยให้เยาวชนเข้าใจความต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อได้ดี (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 4, สัมภาษณ์,

ศักราชที่ 11 กันยายน 2563)

(2) ส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชนทุกรูปแบบ

ท่านอัครได้ยกเลิกการจัดเก็บ “ภาษีญิสะฮะ” (Jizya) สำหรับศาสนิกศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตการปกครองของอิสลาม ซึ่งท่านมองว่า การยกเลิกจัดเก็บภาษีญิสะฮะนั้นถือเป็นความจริงใจในการปกครอง เพราะการจัดเก็บภาษีดังกล่าวนั้นถือเป็นสิ่งเลวร้าย เพราะชาวฮินดูเป็นผู้ถูกยึดครอง หากยังจัดเก็บภาษีดังกล่าวก็จะทำให้เห็นว่า ไม่มีความจริงใจในการปกครอง ท่านอัครจึงยกเลิกภาษีดังกล่าวเพื่อแสดงถึงความเท่าเทียมของพลเมืองของรัฐไม่ว่าจะศาสนาไหน อย่างไรก็ตาม แนวทางของท่านอัครนั้นสนับสนุนให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมสันติภาพและมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่นำเสนอว่า สังคมอินเดียให้สิทธิและโอกาสกับทุกคน โดยเฉพาะทางการศึกษา ซึ่งให้กับคนทุกชนชั้น ทุกกลุ่มทุกศาสนา สังคมอินเดียมีการเรียนรู้และปรับตัวเข้าหากัน อีกทั้งเปิดกว้างทางด้านความเชื่อ (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 8, สัมภาษณ์, อังครที่ 8 กันยายน 2563) อินเดียจึงเน้นเรื่องสิทธิและให้สิทธิคนหนึ่งมากกว่าเพื่อชดเชยความไม่เท่าเทียมในอดีต เพื่อต้องการลดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ระบบโควตาจึงเกิดขึ้น (ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ 9, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2563)

(3) สร้างความเข้าใจ การอดทนอดกลั้น และความสามัคคี

ท่านอัครได้ยกเลิกคำสั่ง “ห้ามสร้างศาสนสถานของศาสนาอื่น ๆ ในอาณาจักร” ส่งผลให้เกิดศาสนสถานหลายแห่งในสถานที่สำคัญของชาวฮินดูที่ใช้แสวงบุญ โดยท่านมาน จึงได้สร้างศาสนสถานที่ชื่อว่า “บรินดาบัน” (Brindaban) โดยใช้เงินหลายล้านรูปี รวมถึงการสร้างศาสนสถานในเมืองบานาราส (Banaras) โบสถ์ชาวคริสต์ก็ถูกสร้างขึ้นในเมืองอักกราและลาฮอร์ รวมทั้งวัดเซนก็ถูกสร้างในเมือง Satrunjaya และ Ujjain ท่านอัครยังอนุญาตให้ชาวฮินดูแห่งเมือง Thanesar สร้างวัดบนพื้นที่เดิมของชาวฮินดูที่ถูกชาวมุสลิมทำลายและสร้างมัสยิดแทน และสร้างวัดในเมือง Achal Makani ซึ่งไม่ไกลจาก Batala หลังจากถูกชาวมุสลิมทำลายขณะเกิดสงคราม (Sharma, 1972: 36-37) ท่านอัครยังใช้นโยบาย “ดิน อิลาฮี” (Deen Ilahi) เพื่อเรียกร้องไปสู่การสร้างความเข้าใจ อดทนอดกลั้น และสามัคคีระหว่างความเชื่อ ท่านได้สร้างความปรองดองระหว่างศาสนาให้ความเคารพทุกความเชื่อและให้สวัสดิการทุกคนอย่างเท่าเทียม (อัครระอาหมาน มูเก็ม, 2565: 38-39)

(4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ข้อมูล และองค์ความรู้

ตัวท่านอัครและผู้คนได้รับอนุญาตให้เรียนหลักคำสอนของศาสนาต่าง ๆ ท่านได้ก่อตั้งสำนักแปลเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านหลักคำสอน รวมทั้งตำราฮินดูและปาร์ซี แม้เคยมาบ้างแล้ว แต่อย่างน้อย อีกทั้งไม่เกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อ ท่านอัครจึงออกคำสั่งให้แปลคัมภีร์อาถรรพเวท (Atharva Veda) มหาภารตะ (Mahabharata) हरिवंश (Harivamsa) รามายณะ (Ramayana) เป็นภาษาเปอร์เซีย (Sharma, 1972: 38) ทั้งหมดเหล่านี้ ล้วนเป็นแนวทางในการสร้างสันติสุขในพหุสังคม แม้จะผิดหลักคำสอนของอิสลาม กระนั้น ยังมีคุณูปการแก่บวกลหลายอย่างที่สามารถนำมาเป็นบทเรียนเพื่อให้ผู้คนเข้าใจพหุสังคมและหยิบนัยความรักให้แก่กัน

บทสรุป

โลกทัศน์ของท่านกษัตริย์อัครบริหารราชนั้นถือเป็นมรดกทางความคิดชิ้นสำคัญสำหรับสังคมอินเดียและสังคมโลกที่อยู่ท่ามกลางความหลากหลายในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดในยุคสมัยการปกครองของท่านที่พยายามหลอมรวมผู้คนที่แตกต่างกันทั้งความเชื่อ ศาสนา ความศรัทธา หลักคำสอน และอื่น ๆ ซึ่งสามารถเรียกได้ว่า “ท่านคือผู้ประนีประนอม” เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมที่มีความหลากหลายเห็นได้จากการผลักดันให้เกิดแหล่งชุมนุมปราชญ์หลากหลายความเชื่อที่เรียกว่า “อิบาดะฮ์ กานา” (Ibadat Khana) และขับเคลื่อนนโยบายหลอมรวมทุกคนให้เป็นหนึ่งเดียวในนาม “ดีน อีลาฮี” (Deen Ilahi)

อย่างไรก็ตาม ท่านอาศัยอยู่ท่ามกลางความหลากหลายของผู้ได้ปกครองและความเชื่อ อีกทั้งมีปวงปราชญ์ผู้เป็นมิตรสหายจากหลายศาสนา ไม่ว่าจะเป็นอิสลาม คริสต์ ฮินดู ซิกข์ โซโรแอสเตอร์ เซน และอื่น ๆ ท่านจึงเน้นการประนีประนอมและเปิดรับความหลากหลายของหลักคำสอนไปพร้อม ๆ กัน กระนั้น สิ่งที่กำลังกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของท่านกษัตริย์อัครบริหารราช นั่นก็คือ ท่านโตมาท่ามกลางบรรยากาศแห่งความหลากหลายทางด้านหลักคำสอนและวัฒนธรรมแบบฮินดู เปอร์เซีย ปราชญ์ซูฟี และอื่น ๆ

จะเห็นได้ว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ท่านกษัตริย์อัครบริหารราชนั้นมีโลกทัศน์ดังกล่าว เนื่องจากประวัติศาสตร์การปกครองของราชวงศ์โมกุลเคยเผชิญความแตกแยกและความขัดแย้ง จนกระทั่งคำพูดของบิดาที่ได้สั่งเสียว่าด้วยการปกครองว่า “โอ้ลูกชายของฉัน ผู้คนในแผ่นดินอินเดียมีความหลากหลายทางด้านศาสนาและความเชื่อ สิ่งดังกล่าวจำเป็นสำหรับเจ้า เจ้าจะต้องไม่ให้มอคติทางด้านศาสนา การปกครองจะต้องเป็นไปด้วยความยุติธรรม ส่งเสริมทางด้านศาสนาและประเพณีสำหรับทุกความเชื่อ งดเว้นการฆ่าวัว เจ้าต้องไม่ทำลายศาสนสถานของศาสนา การนำเสนอเรื่องอิสลามนั้นก็ต้องมุ่งเน้นความรักเป็นหัวใจสำคัญ”

ด้วยเหตุนี้ โลกทัศน์ของท่านกษัตริย์อัครบริหารราชถือเป็นหนึ่งในแนวทางแห่งการดำรงอยู่ของผู้คนในพหุสังคม แม้จะมีปราชญ์บางส่วนวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของท่าน โดยเฉพาะ “ดีน อีลาฮี” กระนั้น สิ่งดังกล่าวเป็นความจำเป็นที่ถูกนำเสนอผ่านห้วงยุคสมัยที่มีบริบทแวดล้อมรอบข้างเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวของท่านกษัตริย์อัครบริหารราช ถือเป็นประตูสู่ความเข้าใจและเรียนรู้ระหว่างความเชื่อมากขึ้น เมื่อผู้คนในสังคมหลากหลายเข้าใจความหลากหลายของสังคม ผู้คนก็จะมีภูมิคุ้มกันในการอยู่ร่วมกันด้วยความรักและความสามัคคี อีกทั้งให้เกียรติระหว่างความเชื่อของกันและกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. แนวคิดเรื่อง “อิบาดะฮ์ กานา” สามารถปรับเป็น “สถานีความรู้” ในการสร้างภูมิปัญญาอันหลากหลายให้กับผู้คนในสังคม ซึ่งสถาบันการศึกษา ผู้บริหาร ผู้กำหนดนโยบาย นักปกครอง ครูบาอาจารย์สามารถนำแนวทางเหล่านี้ไปปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความรักและความเข้าใจได้
2. มั่นนโยบาย “ดีน อีลาฮี” ของท่านอัครราชนั้นจะถูกวิพากษ์วิจารณ์จากปวงปราชญ์มุสลิมและอาจหลุด

พันพรมแดนความเชื่ออิสลาม กระนั้น ผู้ครองนคร นักปกครอง ครูบาอาจารย์ รวมทั้งสถาบันการศึกษา สามารถนำโลกทัศน์แง่บวกของท่านที่สอดคล้องกับหลักคำสอนและบริบทของพื้นที่ไปปรับใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการเรียนรู้ระหว่างความเชื่อ

3. โลกทัศน์ของท่านอัครนัสนั้นหนุนเสริมให้เกิดสันติภาพทั้งด้วการศึกษา การเคารพสิทธิมนุษยชน การสร้างความเข้าใจและสามัคคี ตลอดจนการสร้างช่องทางในการสื่อสารและองค์ความรู้ซึ่งผู้ปกครอง นักบริหาร นักการเมือง สถาบันการศึกษา และผู้กำหนดนโยบายสามารถนำสิ่งดังกล่าวไปเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาโลกทัศน์ที่หนุนเสริมการอยู่ร่วมกันในพหุสังคมจากปวงปราชญ์ท่านอื่น ๆ ให้กว้างขวางมากขึ้นทั้งสังคมเอเชียใต้และสังคมไทยเพื่อหนุนเสริมความรักและความสามัคคีของสังคม
2. ควรศึกษาโลกทัศน์การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในพหุสังคมของบรรดาผู้ปกครองในราชวงศ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในอินเดียนอกเหนือจากผู้ปกครองในราชวงศ์โมกุลที่นับถือศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นโลกทัศน์การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของบรรดาผู้ปกครองข้างต้นในเชิงเปรียบเทียบ

กิตติกรรมประกาศ

ทุนพัฒนาอาจารย์/นักวิจัยใหม่ โครงการวิจัยเรื่อง “อินเดีย: การสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพในพื้นที่พหุสังคม” จากกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2562-2563 รับรองจริยธรรมวิจัยในคน โครงการวิจัยที่ 096/63 หมายเลขหนังสืออ้างอิง COA No. 127/1563

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

Basham, A.L. (2559). กาญจน์ ละอองศรีและคณะ (แปล). *The Wonder that was India* (อินเดียมหัศจรรย์ ศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอนุทวีปอินเดียก่อนการเข้ามาของมุสลิม). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยและมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

กรุณา กุศลาสัยและเรืองอุไร กุศลาสัย. (2543). วัฒนธรรมสัมพันธ์: ไทย-อินเดีย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

อับดุลเราะฮมาน มูเก็ม. (2565). ปัจจัยการดำรงอยู่ของสังคมพหุวัฒนธรรมอินเดีย. *วารสารสิทธิและสันติศึกษา* 8 (1): 26-53.

<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/HRPS/article/view/259435>

ภาษาอังกฤษ

Brahma, D. (2020). Evolution of Akbar's Religious Policy. *High Technology Letters* 26 (7): 1177-1187.

Husain, S. A. (1978). *The National Culture of India*. New Delhi: National Book Trust.

Iftikhar, R. (2016). Genesis of Indian Culture: Akbar Quest for Unity in a Traditional Society. *International Journal of Social Science and Humanity* 6 (4): 293-296.

Ikram, S. M. & Ainslie T. E. Eds. (1964). *Muslim Civilization in India*. New York: Columbia University Press.

Mayor, F. (2011). *The Development of Culture of Peace and Non-Violence (1988-2010)*. Barcelona: The Foundation for a Culture of Peace.

Monserate, S.J. (1922). J. S. Hoyland, tr. *The Commentary of father Monserate on his Journey to the Court of Akbar*. London: Oxford University Press.

Muzaffar, C. (2001). "Politics, Religious Resurgence and Conflict in Asia." In *Interfaith Conference on the Culture of Peace: Celebrating A.M.A.N.'s Ten Years of Relevance in International Solidarity Networking and Peace-Work*. Mucha-Shim A. & Abdus Sabur, M. Eds., Bangkok: Asian Muslim Action Network. 249-272.

Pierre Du Jarric, S.J. (1926). *Akbar and the Jesuits. An Account of the Jesuit Missions to the Court of Akbar*. New York: Harper & Brothers.

Sharma, S. R. (1972). *The Religious Policy of the Mughal Emperors*.

Bombay: Asia Publishing House.

Smith, V. A. (1917). *Akbar the Great Mogul 1542-1605*. Oxford: The Clarendon Press.

Srivastava, A. L. (1965). *A Short History of Akbar the Great (1542-1605)*.

Agra: Agra College.

Zakaria, A. (2015). *The Footprints of Partition: Narratives of Four Generations of Pakistanis and Indians*. New Delhi: Harper Collins Publishers India.